

Октобра 1989. Муслимански институт у УК помогао је организовање великог скупа посвећеног случају Салмана Руждија у згради општине у Манчестеру. Биле су присутне и ТВ камере. На подијуму је био оснивач Института Калим Сидики. Фатва је, рекао је он публици, праведна, и Ружди мора да умре. Колико вас, питао је он, подржава смртну казну? Већина је подигла руке. Колико би вас, питао је Сидики, било спремно да је спроведе? Скоро исти број је подигао руке. Тренутак је био запаљив, снимљен камерама и приказан током вечери у вестима.

Адвокат Франсис Бенион телефонирао је Франсизи де Сузи, председнику Међународног одбора за одбрану Салмана Руждија. Бенион је сугерисао да су Сидикијеви коментари и његови поступци противзаконити. Зашто не извршити притисак на британско јавно тужилаштво да против Сидикија покрене тужбу за подстрекивање на убиство?

Неколико месеци пре тога, Бенион је нагласио, Сидики је бранио фатву и убиство Руждија у телевизијском програму *Hypotheticals* посвећеном моралним дилемама, који је те недеље разматрао Руждијев случај. А на дословно свим протестима против Руждија, од којих је неке организовао и сам Сидики, плакати и слогани нису могли бити јаснији: „Смрт Руждију.“

Одбор је размотрио проблем. „Ја сам имала одређено мишљење“, каже де Суза, „које није одмах прихваћено, а понајмање од стране Салмана.“ Према њеном мишљењу, „Сидикове речи, иако шокантне и одбојне, нису биле подстрекивање будући да ни он нити ико од његових следбеника није био у позицији да фатву спроведе, нити је било икакве вероватноће да ће се у таквој позицији наћи. Они нису имали оружје, нису знали где Салман борави, и нису имали непосредну намеру да своје претње спроведу у дело. Стога, користећи се чувеном пресудом америчког суда у вези са подстрекивањем, није било „јасне и присутне опасности“ да би Сидикијеве речи могле да пређу у дело.“ Одбор је озбиљно схватио де Сузине речи и о питању се више није расправљало.

Осамнаест година после тога, полиција Лондона заузела је потпуно другачији став када се суочила са групом муслиманских демонстраната који су протестовали против данских карикатура. Октобра 2007, око 300 муслиманских демонстраната окупило се испред данске амбасаде у Лондону. Полиција је снимила Абдула Мухида, наводног вођу

Пише: Кенан Малик
уторак, 19 мај 2009 18:38

демонстрација, како скандира „Бомбардујте, бомбардујте УК“ и маше постером са слоганом „Уништите оне који вређају ислам“.

Мизанур Рахман узвикивао је да британски војници треба да се врате из Ирака у ковчезима. „Хоћемо да видимо њихову крив како тече улицама Багдада“, изјавио је пред гомилом. „Хоћемо да видимо како муџахедини обарају њихове авионе онако како пуцамо на птице. Хоћемо да њихови тенкови горе на исти начин на који спаљујемо њихове заставе.“ Умран Џавед је узвикивао, „Бомбардујмо, бомбардујмо Данску. Бомбардујмо, бомбардујмо САД.“ А Абдул Салем: „7/7 је на путу“ и „Европо, платићеш крвљу“.

Ови протестанти још мање су били у позицији да своје претње спроведу у дело или да друге на то подстакну него што је то био Калим Сидики. Није било јасне и присутне опасности. Упркос томе, Рахма, Џавед и Мухид били су осуђени на шест година затвора за „подстицање на убиство“, док је Салем осуђен на четири године за изазивање расне мржње.

Контраст између третмана анти-Руждијевих протестаната и оних који су протестовали против карикатура је прича о томе како се схватање слободног говора променило током протеклих 20 година. То је такође и прича с поуком: водите рачуна за шта се залажете. Цензурисање увредљивог мишљења које су захтевали протестанти против Руждија управо је она врста цензурисања увредљивог мишљења која је протестанте против карикатуре одвела у затвор. Ограничење говора, чији је наводни циљ заштита културе и достојанства мањинских заједница, сада се користи за нарушавање грађанских слобода истих тих заједница.

Осуда демонстраната против карикатуре показује како су, током протекле две деценије, власти користиле закон како у проширењу појма „мржње“ тако и у лабавијем значењу „подстрекивања“. Закон се сада користи за криминализовање не само говора који директно доводи до повреде, него и говора који би индиректно могао да доведе до повреде, или таквог који се сматра морално неприхватљивим.

Демонстранти против карикатуре нису једини муслимани који су осуђени због лоших мисли. Године 2006, радикали проповедник Абу Хамза, чије су запаљиве мисе у Џамији Финсбери Парк у северном Лондону наводно утицале на бомбаше у случају 7/7, осуђен је на седам година затвора због подстрекивања на убиство и расну мржњу. „Особа која омета Алахову владавину“, проповедао је он, „мора бити елиминисана“. Његов адвокат,

Пише: Кенан Малик
уторак, 19 мај 2009 18:38

Едвард Фицџералд, тврдио је да Хамза напросто наводи цитате из Курана, подносећи копије Свете књиге како би и сами могли у то да се увере. „Г. Хамза је изговорио нешто што већина људи сматра крајње увредљивим и одбојним“, рекао је Фицџералд пороти. „Али њему се не суди због тога што је Енглеску описао као тоалет. То што користите увредљиве речи напросто није злочин.“

Један други „проповедник“, Абу Изаден, снимљен је како слави џихад и „одговорност сваког појединог муслимана“. „И тако смо ми терористи“, рекао је он. „Застрашите непријатеље Алаха. Американци и Британци разумеју само један језик. То је језик крви.“ Осуђен је на четири и по године.

Такви случајеви довели су до повика да је на делу „исламофобија“. Британска влада, према тврдњама многих, свесно циља на муслимане због гајења неприхватљивих мисли. Тачно је да се рат против тероризма користи за веће ограничавање људских слобода. Када је влада донела нови Закон против тероризма 2006, један од његових најконтроверзнијих делова био је онај који се односио на „глорификацију“ тероризма. Директно, свесно подстрекивање на тероризам – било да се он догоди као резултат или не – већ неко време је било кривично дело. Ново је било то што је сада кривичним делом проглашено „индиректно подстрекивање“ – слављење или одбрана терористичког чина. Закон о тероризму из 2006. је намерно нејасан у вези с тим шта се сматра глорификацијом или тероризмом, и не захтева испољавање намере код оних који су оптужени за кривично дело.

Било би, међутим, погрешно, ако бисмо за такво ограничавање слободe изражавања окривили само рат против тероризма. Закони против тероризма само су искористили културу цензуре која је већ постојала. Проширење појмова подстрекивања и мржње почело је много пре једанаестог септембра, баш као и мешање категорија увреде, изазивања мржње и подстрекивања на насиље. Неки од најоштријих критичара рата против тероризма били су међу најгласнијима у залагању за ограничење слободe говора, тражећи да се прогласи незаконитим, на пример, подстрекивање на расну или верску мржњу.

У расправи око *Сатанских стихова*, многи су сугерисали да Салман Ружди изазива мржњу коришћењем увредљивих речи на рачун ислама. Џабир Актар назвао је Руждијев роман „инфериорним примером књижевности мржње“. Истакнути амерички академик и либерални муслиман, Али Мазруи, упоредио је *Сатанске стихове* са

Пише: Кенан Малик
уторак, 19 мај 2009 18:38

Main Kampf

-ом. Обе књиге, писао је он, су „дела отуђења и у основи доводе до подела како по намери тако и по утицају“. Обе су „анти-семитске, али су усмерене на различите сегменте семитског народа“. А ако се, према Мазруи, упућивање увреде не разликује од подстицања мржње, тако се изгледа ни изазивање мржње не разликује од подстрекивања на насиље. „Књига може бити оружје“, писао је Мазруи. „Оловка којом се напишу три провокативна текста у Лондону може изазвати поплаву опасних последица широм света. Када је неки писац крив за убиство из нехата? Да ли би то можда могао да буде тренутак самог писања?“

Мало њих ће озбиљно схватити поређење *Сатанских стихова* са *Main Kampf*-ом, или озбиљно мислити да је Ружди можда крив за убиство из нехата. Упркос томе, у једном мање израженом виду обе ове идеје пробиле су се у британску културу и правни систем. Јануара 2006. Икбал Сакрани из Муслиманског савета Британије изјавио је за BBC програм Радио 4 да хомосексуалност „није прихватљива“ и описао као „штетну“ идеју грађанског партнерства између истополних парова. Јединица за безбедност заједнице Scotland Yard-а, која се бави злочинима мржње, одмах је покренула истрагу поводом тих коментара. Тиме је показала правну конфузију која влада у вези са појмовима увреде и изазивања мржње (иако би било тешко тврдити чак и то да је Сакрани био увредљив). Сакранијев случај није једини те врсте. Сам појам говора мржње постао је средство којим се крајње увредљиви политички аргументи означавају као неморални, па стога, уместо да се таквим ставовима супротстављамо политички, тражи се кривично гоњење како би се они прогласили незаконитим.

Када Мазруи каже да би Ружди могао да буде крив за убиство из нехата јер су његове речи изазвале протестанте у Индији, он замагљује однос између речи и дела. Ружди није имао намеру да проузрокује насиље, а демонстранти су поступали према својим убеђењима, а не према Руждијевим речима. „Проблем слободe говора и цензуре“, примећује психоаналитичар и писац Адам Филипс, „између осталог покреће питање да ли можемо да контролишемо одјеке, интерпретације, наших речи? А одговор на то гласи: не можемо.“

Другим речима, обично не постоји директан однос између речи и дела. Како људи реагују на речи увелико зависи од самих појединаца. Они су ти који су одговорни за интерпретацију речи и њихово превођење у дело. Између речи и дела стоји људско биће, са сопственим умом, способношћу да суди о исправном и погрешном и одговорношћу да се суочи са сопственим делима. Нису саме речи те које производе догађаје, већ наша процена вредности и истинитости тих речи. Слобода говора даје моћ говорнику. Она такође даје моћ слушаоцу, уважавајући његову или њену способност да извага аргументе и извуче сопствене закључке.

Већина људи би се сложила да постоји разлика између речи и дела, међутим, у пост-руждијевском свету закон често поступа као да између то двоје не постоји никакав простор. „Речи су дела“, писао је још Езоп. А тако се чини и према закону. Муслимански демонстранти који узвикују „Бомбардујте, бомбардујте Данску“ или „Смрт онима који вређају ислам“, можда су идиотски и увредљиви. Али идеја да они подстрекују на убиство једнако је идиотска и увредљива по нашу интелигенцију. Људи не реагују на речи као роботи. Они размишљају, расуђују и делају према својим мислима и судовима. На загрижене фанатике, наравно, утицаће фанатичан говор. Али фанатици морају да снесу одговорност за превођење говора у дело. У замагљивању разлике између говора и дела, закони о подстрекивању замагљују идеју људског деловања и моралне одговорности.

Осуде оних који су протестовали против карикатура, Самине Малика, Абу Хамзе, Абу Изадина и других, нису израз исламофобије. Оне су израз измењеног става према речима и делима, а они који сада протестују против тих пресуда увелико су тој промени допринели. Либерали и антирасисти одавно већ образлажу да не само штетна дела него и лоше мисли и зле идеје треба да постану предмет кривичног закона. Власти сада примењују то уверење не само на расистичке, него и на муслиманске фанатике.

У Америци, колевци слободног говора, многи утицајни гласови данас траже да се Први амандман допуни како би „говор мржње“ радикалних исламиста био проглашен противзаконитим. „Књига може бити оружје“, писао је Али Мазруи о *Сатанским стиховима*. „Његово оружје су речи“, писао је Ендрју Мекарти, виши члан Фондације за одбрану демократије и бивши амерички савезни тужилац, о говору који је одржао исламски свештеник Омар Абдел-Рахман. Шест недеља пре првог бомбардовања Светског трговинског центра, 1993, Рахман је тврдио да је према Курану прихватљив „џихад у име Алаха, који значи застрашивање непријатеља Бога, као и наших непријатеља“. „Са непријатељем склоном тероризму“, пише Мекарти у часопису

Commentar

у

, „залагање за тероризам – претње, речи – није пука догма, или чак позив на „акцију“. То је само по себи оружје – оружје подстрекивања и застрашивања, често једнако ефикасно у постизању својих циљева као и отворено махање ватреним оружјем или експлозивом.“ Од суштинског је значаја, рекао је он, да се „прогласи кривичним делом залагање за милитантни ислам и његов задатак убијања цивила“.

Овај позив прихватио је Њут Гингрич, бивши републикански говорник у Представничком

После фатве – рат око слободе говора

Пише: Кенан Малик
уторак, 19 мај 2009 18:38

дому. Он је захтевао да се Први амандман промени како би се „сломила [терористичка] способност коришћења слободе говора“. Са криминализовањем критике ислама стигло је и криминализовање исламске побуне. Са забраном подстрекивања верске мржње стигла је забрана глорификовања тероризма. Далеко од тога да је посебно усмерен на муслимане, овај закон преузима на себе одређивање тога шта било ко, муслиман или не-муслиман, може да каже о другима.

Многи од оних који су се супротстављали закону против глорификације тероризма подржали су криминализовање верске мржње у заштити ратоборне мањине. Многи од оних који су се супротстављали закону о верској мржњи као закону којим се ограничава легитимни говор подржали су ограничења глорификације тероризма као нужне мере у временима после једанаестог септембра. Не можемо имати и једно и друго. Ако позивамо државу да дефинише границе прихватљивог говора, онда не можемо да се жалимо ако не буде ограничен само онај говор са којим се ми не слажемо. Требало би да су нас двадесет година од случаја Ружди бар томе научиле.

*Одломак из нове књиге Кенана Малика „From Fatwa to Jihad: The Rushdie Affair and its Legas
индијског порекла. у“. Кенан Малик је британски писац*

(Превод с енглеског: Весна Тодоровић)